

НАУКА ЯК СОЦІАЛЬНИЙ ІНСТИТУТ ТА ОБ'ЄКТ ПОЛІТИЧНОГО УПРАВЛІННЯ

SCIENCE AS A SOCIAL INSTITUTION AND AN OBJECT OF POLITICAL MANAGEMENT

Чубатенко О.М.,

радник

Міністра освіти і науки України

Кириленко О.М.,

доктор соціологічних наук, професор кафедри політичних наук

Рівненського державного гуманітарного університету

У статті досліджуються інституціональні основи розвитку сучасної науки і зміст державної політики у сфері наукової та науково-технічної діяльності. Наука розглядається як соціальний інститут, вплив якого на суспільство неухильно зростає. В сучасних умовах наука виконує важливі соціальні функції, має складну структуру і систему взаємозв'язків з іншими сферами та інститутами суспільства. Рівень розвитку національної науки визначає науково-технічний потенціал країни і є провідним фактором розвитку всіх сфер соціального життя, підвищення рівня благополуччя населення. В статті аналізуються актуальні проблеми розвитку науки та державної наукової політики в Україні, визначаються шляхи подолання кризи, яку впродовж останніх десятиліть переживає українська наука.

Ключові слова: соціальний інститут, наука, науково-технічна діяльність, державна наукова політика, політичне управління, суспільство знань.

В статье исследуются институциональные основы современной науки и содержание государственной политики в сфере научной и научно-технической деятельности. Наука рассматривается как социальный институт, влияние которого на общество неуклонно растет. В современных условиях наука выполняет важные социальные функции, имеет сложную структуру и систему взаимосвязей с другими сферами и институтами общества. Уровень развития национальной науки определяет научно-технический потенциал страны и является ведущим фактором развития всех сфер социальной жизни, повышения уровня благополучия населения. В статье анализируются актуальные проблемы развития науки и государственной научной политики в Украине, определяются пути преодоления кризиса, который в течение последних десятилетий переживает украинская наука.

Ключевые слова: социальный институт, наука, научно-техническая деятельность, государственная научная политика, политическое управление, общество знаний.

The article deals with the institutional foundations of development of modern science and the content of state policy in the field of scientific and technical activities. Science is considered as a social institution, the influence of which on society is steadily increasing. In modern conditions, science has important social functions, complex structure and system of interconnections with other spheres and institutions of society. The level of development of national science determines the scientific and technical potential of the country and is a leading factor in the development of all spheres of social life, improving the well-being of the people. Actual problems of the development of science and state scientific policy in Ukraine are analysed, ways to overcome the crisis that Ukrainian science has been experiencing over the past decades are proposed in the article.

Key words: social institute, science, scientific and technical activity, state scientific policy, political management, knowledge society.

Постановка проблеми. Останні століття продемонстрували бурхливий розвиток науки, яка зумовила докорінні зміни в усіх сферах розвитку суспільства. Інтеграція науки і техніки спричинила низку якісних змін у структурі та результативності суспільного виробництва, змісті фізичної і розумової праці, загальної і професійної освіти, а також в розвитку методологічних та технологічних основ наукової діяльності.

Наука впродовж останніх двох століть набувала ознак такого соціального інституту, який не тільки прискорено посилював і продовжує посилювати свій вплив на всі сфери життя, а й набував рис одного з провідних інститутів сучасного і майбутнього глобального суспільства. У процесі свого інституціонального розвитку наука максимально інтегрується з технічним і виробничим процесами, стає безпосередньою продуктивною силою, яка зумовлює перехід до наукоємного

виробництва та розвиток ринку наукоємної продукції. Поряд із цим сфера науки і наукової діяльності стає об'єктом політичного впливу, у першу чергу, з боку провідного інституту політичної системи – держави. У такому аспекті вивчення інституціональних основ розвитку науки, змісту, напрямів та ефективності державної політики щодо управління науково-технічним розвитком становить значний інтерес і є актуальною темою дослідження для сучасної української політичної науки і політичної соціології зокрема.

На нашу думку, всебічного політичного аналізу потребують прояви, фактори і наслідки кризового стану академічної та університетської науки в Україні з метою визначення шляхів виходу з нього і повернення країні статусу конкурентоспроможної держави у сфері науки, інновацій та технологій. Так, за результатами національних досліджень Інституту соціології НАН України за 2003, 2008,

2015 рр., від 70 до 75% респондентів вважають, що українська наука у своєму розвитку загалом відстає, з них приблизно 40% – що суттєво відстає від світового рівня [1, с. 17]. Критично оцінила авторитет української науки у світі група вітчизняних і зарубіжних експертів (науковців), які були опитані у 2016 р.: їхня оцінка становила 3,7 бали за 10-бальною шкалою [1, с. 36].

На думку фахівців, науковий і технологічний розрив між країнами світу визначається нерівномірним розвитком науково-технічного потенціалу, що в свою чергу обумовлює економічний і соціальний розвиток країн. Цій проблемі присвячена всесвітня доповідь ЮНЕСКО 2005 р. «До суспільств знань», у якій зазначено: «Розвиток нових інформаційних і комунікаційних технологій створив нові умови для виникнення суспільства знань. Більш того, глобальне інформаційне суспільство, яке формується, матиме сенс тільки в тому разі, якщо стане інструментом для досягнення більш високої та бажаної мети – створення у глобальному масштабі суспільства знання, яке стало б джерелом розвитку для усіх країн, в першу чергу, для найменш розвинених. У зв'язку з цим особливого значення набувають два виклики, що виникли в результаті інформаційної революції: доступ до інформації для всіх і майбутнє свободи вираження думок» [2, с. 29].

Автор ставить за мету розглянути інституціональні аспекти розвитку сучасної науки як об'єкта державної політики, а також проаналізувати основні фактори кризової ситуації у сфері наукової діяльності в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Інституціональному аналізу розвитку науки присвячено багато наукових праць сучасних дослідників у сфері філософії, економіки, політології, соціології, психології, менеджменту та історії науки. Найбільш відомими дослідниками науки як соціального феномена та інституту суспільства є Б. Барнс, Д. Бернал, Д. Блур, Н. Бучило, Г. Герлак, О. Грачов, А. Дикусар, М. Добрускін, В. Ільїн, В. Канке, А. Койре, А. Кооненд, А. Кочергін, Т. Кун, І. Лакатош, І. Лейман, Т. Лешкевич, Б. Маліцький, Т. Малькова, І. Мартинюк, Р. Мертон, О. Мех, Г. Мор, Дж. Нідам, А. Осіпов, Т. Петрушина, О. Попович, К. Поппер, В. Соловйов, В. Стюпін, П. Фейєрабенд, Л. Флек, Ю. Храмов, Е. Цильзель, Т. Чиверська, А. Юревич та ін.

Різні аспекти наукової політики, зокрема державної політики у сфері науки, науково-дослідної діяльності та інновацій вивчаються у працях А. Авдулова, Б. Альохіна, А. Балишева, П. Вайтгарта, В. Геєця, М. Голдсміза, Л. Гохберг, Г. Гочча, І. Даниліна, Х. Дугласа, С. Заїченко, Г. Кітова, О. Ковчуга, Ю. Коновалова, В. Кононова, Т. Кузнецова, І. Кузнецової, А. Кулькіна, П. Лейзера, О. Ляшенко, Б. Маліцького, О. Меха,

Дж. Міллера, Т. Мухутдінова, О. Нагорічної, Д. Найта, А. Овчарова, О. Райкова, А. Ракітова, Ч. Рідлі, Е. Сергеева, Р. Сталнаке, А. Тейча, К. Філінга, Н. Шелюбської, тощо.

Необхідно зауважити, що з 1940–50-х рр. розпочинаються перші дослідження з наукознавства. Наукознавство – це галузь науки, яка займається вивченням науки, її структури і функцій, історії, динаміки розвитку, взаємозв'язку та взаємодії з іншими соціальними інститутами і сферами життя. У становленні і розвитку наукознавства зробили внесок А. Авдулов, Г. Добров, А. Кулькін, Т. Кун, Б. Маліцький, Р. Мертон, А. Огурцов, А. Ракітов, В. Стюпін, та інші вчені.

У 1970-х рр. В. Налімовим та З. Мульченко розпочинаються дослідження з наукометрії – дисципліни, що вивчає розвиток науки на основі статистичних вимірювань наукової інформації, наукових комунікацій, рівня цитувань тощо. Наукометричні дані використовують для оцінки ефективності наукової діяльності на індивідуальному та груповому рівнях. Наукометрія поряд із бібліометрією та вебометрикою є частиною інфометрії.

Отже, розвиток інституціональних основ науки як фактора науково-технічного прогресу розпочався у XIX ст. й активізувався після Другої світової війни. В сучасних умовах дослідження феномена та інституціональних основ розвитку науки відбувається в рамках різних наукових напрямів – філософського, культурологічного, соціологічного, економічного, політичного, правового, психологічного та ін. У такому аспекті наукознавство (як наука про науку) формує та розвиває інтегративні підходи до осмислення тенденцій розвитку інституту науки як на національному, так і на глобальному рівнях, а також розкриває можливості для комплексних міжпредметних досліджень проблем сучасної науки і наукової політики.

Виклад основного матеріалу дослідження. Наука – це феномен, який став результатом розвитку інтелектуальної культури та діяльності інтелектуалів-дослідників впродовж кількох тисячоліть. В сучасних умовах наука має всі основні ознаки соціального інституту як колективного макроутворення, складної за організацією системи соціальних відносин та сфери виробництва специфічних соціокультурних цінностей [3, с. 47].

Процес інституціоналізації науки розпочався у XVI – XVII ст., під час розвитку капіталістичного виробництва, та активізувався у XVIII – XIX ст. у період промислової революції. Розвиток масової освіти та університетів, воєнно-технічний прогрес кінця XIX – першої половини XX ст. підготували основу для розгортання науково-технічної революції після Другої світової війни та сучасної інформаційно-комп'ютерної революції. Ці революції стали фактором глобалізації суспільного життя, переходом до постіндустріального,

інформаційного, мережевого суспільства та передумовою розвитку суспільства знань – «knowledge society» (суспільства, заснованого на знаннях – «knowledge-based society»).

Інституціональну соціологію науки сформував Р. Мертон, який визначив унікальність науки як соціального інституту та наукової діяльності. Так, Р. Мертон розглядав науку як особливий тип інституціональної спільноти, що має загальні цілі, стійкі традиції, власну організацію процесів генерації, виробництва, впровадження та використання наукових досягнень [4]. Р. Мертон наголошував на тому, що наукова діяльність докорінно відрізняється від інших форм діяльності унікальністю свого продукту – системи знань. У такому аспекті системи наукових знань мають специфічні засоби та інструментарій виробництва – когнітивні методи і технології збору, обробки й аналізу інформації щодо об'єктів наукових досліджень.

Загалом основними ознаками завершення процесу інституціоналізації науки в сучасних суспільствах є система наукових організацій, що об'єднують і спрямовують діяльність зростаючої групи дослідників-інтелектуалів, а також сукупність соціальних ролей, цінностей, принципів, правил, норм, наукова політика, інноваційний бізнес, наукова статистика / наукометрія і, безумовно, розвиток наукознавства як спеціального напрямку науки.

Інститут науки має внутрішню складну і розвинену структуру, а також широку систему взаємодії з суспільством, його інститутами, зокрема політичними. Сам процес інституціоналізації науки пов'язаний із переходом від неорганізованих та неформальних видів діяльності, відносин до створення структур із власною організацією, ієрархією та регламентом. Загалом можна виокремити такі структурні компоненти науки як соціального інституту:

- соціальна група людей, яка об'єднує дослідників-науковців у процесі продукування знань в рамках академічної та університетської науки, а також різноманітні групи допоміжного персоналу;
- сукупність цінностей і норм, включно етичних та правових, які регулюють відносини і діяльність у сфері науки;
- систему специфічних соціальних ролей та механізмів професійної соціалізації, які включають людей із науковими, креативними здібностями в сферу наукової діяльності;
- наукові організації, які концентрують і використовують необхідні матеріально-технічні, фінансові та інші необхідні ресурси для науково-дослідної діяльності і наукової інтеграції (державні, громадські та комерційні форми наукових організацій);
- система управління науковою діяльністю у формі різноманітних експертних, керівних і нор-

мотворчих органів у рамках наукових організацій – вчені ради, директорати, ректорати, керівництво факультетами та кафедрами (у науково-дослідних організаціях та університетах), а також керівні органи наукових асоціацій як громадських об'єднань науковців-дослідників;

– система державного управління у сфері науково-дослідної діяльності у формі представницьких, законодавчих та виконавчих органів влади – спеціальних комітетів, комісій у парламентах, міністерств, відомств тощо;

– система наукових безпосередніх та опосередкованих комунікацій, які охоплюють науковців і наукові організації у формі наукових заходів (конгресів, форумів, конференцій, семінарів, круглих столів) і наукових видань (журналів, збірників статей, колективних та індивідуальних монографій, дисертацій, авторефератів, інформаційно-аналітичних видань та ін.), а також ЗМІ наукового спрямування (наукові кіно- і радіотелекомунікації, інтернет) [5, с. 236; 6, с. 6–7; 7].

Загалом наука як соціальний інститут є соціальним способом організації спільної діяльності науковців, які представляють особливу соціально-професійну групу людей. Іншими словами, інституціоналізація науки досягається, насамперед, завдяки організації конкретних установ, традицій, норм, цінностей та ідеалів. Мета і призначення науки як соціального інституту – виробництво та поширення наукового знання, розробка засобів і методів досліджень, відновлення та розширення групи вчених, забезпечення виконання ними своїх соціальних функцій [7, с. 12].

Інститут науки виконує низку соціально значущих функцій. Узагальнюючий підхід до аналізу функцій науки дає змогу визначити три основних групи:

- гносеологічні (функція пізнання, збору та аналізу результатів дослідження, пояснення явищ і процесів як об'єктів дослідження та функція прогнозування як створення уявних, символічних моделей майбутнього);
- прикладні (виробнича, або науково-технічна, функція як проектування, розробка технологій);
- культурно-аксіологічні (функції соціалізації, формування світогляду та цінностей).

Перша група гносеологічних функцій представляє базову групу інституціональних функцій науки, що реалізує соціальну місію професійної діяльності вчених, розкриває зміст функціонування науки на її внутрішньому просторі. Це академічний рівень виробництва знань, який об'єднує емпіричні та теоретичні дослідження. Друга і третя групи функцій – прикладні і культурно-аксіологічні – забезпечують зв'язок науки з іншими сферами життя й інститутами суспільства (економічними, політичними, культурними).

Інституціональною основою розвитку науки є наукові організації. Можна виокремити чотири

основних їх форми: академії наук, університети, науково-дослідні або аналітичні центри, наукові асоціації. Академії наук функціонують не у всіх країнах світу, але вони є у більшості розвинених країнах світу та в Україні зокрема (загалом у 114 країнах світу). Академічно-університетська модель інституціонального дизайну науки вважається найбільш оптимальною, оскільки вона дає змогу поєднати громадські, державні та комерційні принципи організації й управління розвитком науки, інтегрувати науку та вищу професійну освіту при збереженні певної автономії професійної наукової діяльності [1, с. 54–56].

Впродовж останніх 50–70 років активно розвиваються міжнародні наукові організації. Це стосується, насамперед, міжнародних асоціацій із різних наук. Так, наприкінці 1940-х – на початку 1950-х рр. виникають Міжнародна асоціація політичних наук, Міжнародна соціологічна асоціація, Міжнародний союз історії та філософії науки. Особливу роль у розвитку міжнародних відносин у сфері науки відіграє ЮНЕСКО – Організація Об'єднаних націй із питань освіти, науки і культури, яка включає 193 країн світу. Україна стала членом ЮНЕСКО в 1954 р. У сучасних умовах ЮНЕСКО виконує функції інституту глобального управління розвитком освіти і науки, сприяє формуванню глобального суспільства знань.

Інституціоналізація науки пов'язана з формуванням та розвитком спеціального напрямку державної політики у сфері науки та техніки. Державна науково-технічна політика є складовою частиною соціально-економічної і культурної політики, яка демонструє ставлення держави до наукової та науково-технічної діяльності, визначає цінності, норми та форми роботи державної влади в області науки і техніки.

Національна система органів влади як система суб'єктів державної політики України у сфері науки включає Комітет із питань науки та освіти Верховної Ради України, Міністерство освіти і науки України, Національну раду України з питань розвитку науки і технологій (з 2017 р.). Ці органи державної влади формують та реалізують правові, фінансово-бюджетні, організаційні, інформаційні основи наукової політики в Україні.

Так, у Законі України «Про наукову і науково-технічну діяльність» (редакція 2016 р.) зазначено: «Рівень розвитку науки і техніки є визначальним чинником прогресу суспільства, підвищення добробуту громадян, їх духовного та інтелектуального зростання. Цим зумовлена необхідність пріоритетної державної підтримки розвитку науки як джерела економічного зростання і невід'ємної складової частини національної культури та освіти, створення умов для реалізації інтелектуального потенціалу громадян у сфері наукової і науково-технічної діяльності для задоволення

соціальних, економічних, культурних та інших потреб» [8]. Цей закон визначає основні засади функціонування і розвитку у сфері наукової діяльності шляхом взаємодії освіти, науки, бізнесу та влади.

У ст. 2 Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» визначені завдання державної політики в сфері науки, серед яких зазначено, що держава має надавати економічні, соціальні та правові гарантії наукової і науково-технічної діяльності, свободи наукової творчості.

Поряд із Законом України «Про наукову і науково-технічну діяльність» відносини в сфері науки регулюються Конституцією України, законами України «Про вищу освіту», «Про наукову і науково-технічну експертизу», «Про науково-технічну інформацію», «Про особливості правового режиму діяльності Національної академії наук України, галузевих академій наук та статусу їх майнового комплексу», «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій», «Про природно-заповідний фонд України», «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування», «Про здійснення державних закупівель», «Про оплату праці», Податковим та Бюджетним кодексами України, Кодексом законів про працю України, а також Статутом Національної академії наук України (затверджений Загальними зборами Національної академії наук України та зареєстрований Міністерством юстиції України в 2002 р.) та ін.

Отже, основою державної наукової політики є нормативно-правові документи, які визначають цілі, завдання та напрями діяльності органів влади щодо регулювання відносин і діяльності у сфері науки.

Провідною науковою організацією в Україні, яка має державний статус та державне фінансування, є Національна академія наук України (НАН України).

НАН України включає 163 наукових установи та 46 організацій дослідно-виробничої бази. В академії працює приблизно 31 тис. співробітників, з яких майже 16 тис. – наукові працівники, з них 2 403 – доктори наук. Академія була створена у 1918 р. В.І. Вернадським. З 1962 р. НАН України очолює Б.С. Патон.

У структурі НАН України функціонує Інститут досліджень науково-технічного потенціалу та історії науки ім. Г.М. Доброва, який очолює Б.А. Маліцький. Цей інститут щороку проводить Добровські читання «Наукознавство та історія науки: минуле, теперішнє, майбутнє», а також має власне видання у формі журналу «Наука та наукознавство», який виходить із 1993 р. В одній із публікацій Б.А. Маліцького наводяться цифри щодо статистики фінансових витрат на науку в Україні та інших країнах. У 1991 р. сукупні витрати на наукові розробки в Україні становили

2,4% ВВП, і це відповідало рівню провідних економік світу. Однак у 1992 р. ці витрати були скорочені до 1,5%, а в 2007 р. – до 0,9%, у 2015 р. – до 0,6%. Для порівняння: такий показник у США становить 2,8% ВВП, у Німеччині – 2,9%, в Ізраїлі – 4,3% [9].

У 2018 р. до 100-річного ювілею НАН України українські соціологи опублікували монографію «Вітчизняна наука у соціологічному вимірі», в якій представили результати статистичних досліджень та національних опитувань, експертних зокрема.

На жаль, український вчений у сучасних умовах не має гідної оплати праці. Так, заробітна плата доктора наук у м. Києві нижча за середню оплату праці по місту. Сукупні витрати в Україні на одного вченого у 18 разів менші, ніж в Бразилії, в 34 рази менші, ніж у Південній Кореї, в 70 разів менші, ніж у США. Така ситуація зумовлює відтік науковців із країни: тільки у 2012–2015 рр. з України мігрували 7 000 молодих вчених до 35 років [1, с. 12].

За даними статистики, в Україні на 1 млн населення припадає 1 026 науковців. Для порівняння: у Марокко такий показник становить 1 033, у США – 4 231, Німеччині – 4 363, Ізраїлі – 8 255 науковців [1, с. 12].

Опитування вітчизняних та закордонних вчених-експертів дало змогу авторам монографії «Вітчизняна наука у соціологічному вимірі» сформулювати пропозиції та рекомендації щодо підвищення ефективності наукової політики в Україні:

- необхідно розробити і реалізовувати державну стратегію розвитку української науки (яка відсутня);

- подолати режим «фінансового голодомору» щодо науковців та наукової діяльності шляхом суттєвого зростання рівня оплати їх праці та фінансування наукових досліджень;

- вдосконалити й узгодити зі світовими стандартами нормативно-правові основи розвитку науки в Україні;

- запровадити сучасні методи і практики організації науково-дослідної діяльності, вдосконалити принципи організації наукових організацій;

- сприяти збільшенню кількості наукових фондів підтримки колективних та індивідуальних форм наукової діяльності;

- зменшити рівень бюрократизму, корупції та відчуження формальних інститутів у сфері науки;

- посилити підтримку розвитку регіональної науки, а також галузевої науки;

- розширити права асоціацій вчених, їх вплив на розвиток окремих наук і напрямів наукових досліджень;

- посилити і розширити міжнародне співробітництво України, підвищити рівень міжнародної активності українських вчених;

- провести омолодження кадрового складу групи українських вчених (посилити підтримку молодих вчених);

- необхідно долати прояви псевдонауковості, порушення наукової етики, максимально дотримуватись принципів об'єктивності, відкритості, прозорості, доступності, егалітарності, чесності в науковій діяльності, побудові наукових зав'язків та відносин [1, с. 58–61].

Загалом результати соціологічних досліджень віддзеркалюють об'єктивне погіршення ситуації у сфері української науки. Незважаючи на це, рівень довіри громадян до науки є найвищим порівняно з іншими інститутами. Вони також вважають, що наука має визначальне значення для розвитку сучасного суспільства. Це означає, що на протигагу незацікавленості нинішньої держави і бізнесу в розвитку національної науки у країні є суспільний запит на її розвиток, а значить, і підвищення ефективності державної політики у сфері науки. Науковці мають виправдати довіру своїх співвітчизників, об'єднати зусилля у пошуках шляхів оновлення та реальної демократизації суспільства, збереження країни, зростання добробуту населення, а також неухильно дотримуватись у своїй діяльності принципів наукової об'єктивності і соціальної відповідальності [1, с. 66].

Найбільш гострою серед всіх проблем розвитку науки в Україні є проблема її фінансової підтримки, яка має бути значно збільшена, а механізми і джерела фінансування – вдосконалені та диверсифіковані. Це стосується і фінансування наукових організацій, наукових проектів і досліджень, інноваційної діяльності, і збільшення оплати праці науковців.

Висновки та перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. Наука як сфера діяльності та соціальний інститут має свою специфіку, яка проявляється у високій динаміці змін у продукті науки – знаннях. У такому аспекті прискорення змін у науці та системі наукових знань неупинно посилює роль науки у розвитку суспільства, його трансформація як системних, незворотних та докорінних соціальних змін. Отже, інститут науки забезпечує процес саєнтифікації усіх сфер і інститутів сучасного суспільства, що вказує на поступовий перехід суспільства індустріальної епохи до постіндустріального суспільства – суспільства науки та знань. Суспільство знань – це суспільство культурно-духовної, ціннісно-символічної детермінації, яке розкриває можливості формування та розвитку суспільства постеконімічних, постматеріальних, тобто соціо-гуманітарних та демократичних цінностей. У такому суспільстві можуть реалізуватись ідеї соціального прогресу, коли кожна людина отримає можливість для оптимального благополуччя, гармонізації своїх індивідуальних і суспільних потреб,

максимально розкриє та реалізує свої здібності, таланти.

Важливе значення для реалізації наукових досягнень у житті суспільства та подальшого розвитку науково-технічного прогресу має сучасна наукова політика держави як провідного інституту соціального управління. Висока ефективність такої політики визначається необхідним рівнем фінансування, підвищенням престижу інтелектуальної, наукової, інноваційної діяльності, мінімальним рівнем централізації та бюрократизації, адекватним нормативно-правовим регулюванням відносин у сфері науки [10, с. 17–18, 24].

Україна сформувала доволі високий науковий потенціал у радянський період свого розвитку. Однак кризовий стан суспільства, який триває останню чверть століття, пов'язаний із пострадянськими трансформаціями, негативно вплинув

і продовжує впливати на стан науки та наукових організацій у країні. У такому аспекті вихід української науки з периферійного стану розвитку, підвищення ефективності державної політики в сфері науки неможливе без системного соціально-демократичного реформування усіх сфер суспільного життя.

Необхідно зазначити, що рівень досягнень та ефективності використання наукових інновацій визначає рівень прогресу суспільств у економічному, соціальному та культурному розвитку. Тому постає питання щодо визначення найбільш перспективних інституціональних траєкторій розвитку науки як в окремих країнах, так і загалом у світі, що потребує впровадження максимально ефективних політичних технологій управління науково-технічними процесами на національному і глобальному рівнях.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Вітчизняна наука у соціологічному вимірі / За ред. Т. Петрушиної. Київ: Інститут соціології НАН України, 2017. 75 с.
2. Всемирный Доклад ЮНЕСКО «К обществам знаний». 2005 г. URL: <http://unesdoc.unesco.org/images/0014/001418/141843r.pdf>.
3. Малькова Т.П. Источники развития науки как социального института. Этносоциум и межнациональная культура. 2013. № 1. С. 47–52.
4. Merton R. The Sociology of Science. Theoretical and Empirical Investigations / Ed. by Norman W. Storer. Chicago and London: University of Chicago Press, 1973. Pp. XXXI + 605.
5. Лешкевич Т.Г. Философия науки. Учебное пособие для аспирантов и соискателей ученой степени. Москва: ИНФРА-М, 2006. 272 с.
6. Овчаров А.О. Актуальные проблемы современных научных исследований: методология, экономика, статистика. Сборник статей. Москва: Directmedia, 2014. 143 с.
7. Гревцева Г.Я., Циулина М.В. Современные проблемы науки и образования: Учебное пособие. Москва: Scientific magazine «Kontsept», 2015. 200 с.
8. Про наукову і науково-технічну діяльність: Закон України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/848-19/page>.
9. Маліцький Б.А. Аналіз розвитку науки України в контексті змін державної наукової політики. Наука та наукознавство. 2016. № 3. С. 3–17.
10. Мех О.А. Інституційний фактор у науково-технічній сфері: стан і перспективи в умовах глобалізації. Наука та наукознавство. 2016. № 2. С. 14–25.